

სენაკის მუნიციპალიტეტის სამოქალაქო ჯგუფების გენდერულ საჭიროებათა კვლევა ადგილობრივ ბიუჯეტში ინტეგრირებისათვის

კვლევა ჩატარდა ქალთა არასამთავრობო ორგანიზაცია ფონდი „სოხუმის“ დაკვეთით პროექტის „გენდერული საკონსულტაციო საბჭოები - ქალთა როლის ამღვლევა რეგიონებში სოციალური ცვლილებებისთვის“ ფარგლებში

გაეროს ქალთა ორგანიზაციის გენდერული თანასწორობის ფონდის UN WOMEN ფინანსური მხარდაჭერით

2016 წელი, მაისი

1. რეზიუმე

სენაკის მუნიციპალიტეტში ჩატარებული კვლევა მიზნად ისახავდა ადგილობრივი სოციალური ჯგუფების საჭიროებების გამოვლენას, რათა სამომავლოდ განხორციელდეს მათი ადგილობრივ ბიუჯეტში ინტეგრირება. კვლევის ინტერესს წარმოადგენდნენ ახალგაზრდები, ქალები, სოციალურად დაუცველები, მცირე ბიზნესით დაკავებული ქალები, დევნილები, შშმ პირები. თვისებრივი და რაოდენობრივი ინფორმაციის მოპოვების შედეგად ცხადი გახდა, რომ სენაკში იგრძნობა ძვრები მოსახლეობის სხვადასხვა გენდერული ჯგუფის ინტერესების დაკმაყოფილებისა და ახალი საბიუჯეტო პროგრამების დანერგვისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ ინფორმაცია ბიუჯეტის შესახებ საჯაროა, საზოგადოებასთან კომუნიკაციის ხარისხი საჭიროებს გაუმჯობესებას, რადგან ჯერ კიდევ არ არის დანერგილი ბიუჯეტის დაგეგმვის, განხორციელების და ანგარიშგების პროცესში მოსახლეობის სხვადასხვა, განსაკუთრებით ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფების მონაწილეობის პრაქტიკა, თუმცა ამის საშუალებას იძლევა სოფლის კრებები.

რესპონდენტებს მიაჩნიათ, რომ მუნიციპალიტეტის მიერ პრიორიტეტების შესაბამისად ოპტიმალურადაა გათვალისწინებული პროგრამები, რომლებიც ინფრასტრუქტურული, ეკონომიკური, განათლების, სოციალური დაცვის, ჯანმრთელობის დაცვის და სხვა სფეროების განვითარების ტენდენციების შესაბამისადაა დაგეგმილი.

მათი აზრით, მოსახლეობის სიღარიბის და კონკრეტული სოციალური ჯგუფების საერთო ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას ყველაზე მეტად უწყობს ხელს ინფრასტრუქტურული, სოციალური და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში დაგეგმილი პროგრამები.

დასახელდა ადგილობრივი პროგრამები, რომელთაც, კვლევაში ჩართულთა აზრით, აქვთ გამოკვეთილი ეფექტი: მაგალითად, ინფრასტრუქტურულ პროექტებში - სოციალურად დაუცველთათვის საცხოვრებელი სახლების რეაბილიტაციის პროგრამა; ჯანდაცვის პროგრამებში მაღალი შეფასება მიეცა სკოლამდელთა გამოკვლევებს ჰელმინთებზე; ჯანმრთელობაგაუარესებული მოქალაქეებისთვის - მაღალტექნოლოგიური ინსტრუმენტული გამოკვლევების დაფინანსებას; ცე-ჰეპატიტით დაავადებულთათვის - თანადაფინანსების პროგრამას და ა.შ.

კვლევამ ცხადი გახადა, რომ სენაკის მუნიციპალიტეტში ყველა მოწყვლადი ჯგუფის საჭიროება არ არის სრულად დაკმაყოფილებული, ვინაიდან მათი სოციალური მდგომარეობის და დახმარების პოლიტიკა ყოველთვის ღონისძიებათა უფრო ფართო ქსელის ნაწილია, რაც გულისხმობს მდგრადი დასაქმების,

საცხოვრებელი პირობების, ჯანდაცვისა და განათლების ხელმისაწვდომობას, რომელთა მიზანია სიღარიბის ზრდის და მოწყვლადობის რისკის შემცირება. განსაკუთრებით მწვავედ იკვეთება შშმ პირების საჭიროებები, როგორც მათთვის შესაბამისი ინფრასტრუქტურის, ასევე მათი სოციალური დაცვის, შრომის ღირსეული პირობების შექმნის კუთხით.

მწვავედ დგას ახალგაზრდების ხელშეწყობის პროგრამების აუცილებლობა, წარჩინებული ახალგაზრდების წახალისების, სტაჟირების პროგრამებით, თუნდაც ზოგადი ეკონომიკური ფონის გაუმჯობესებით, ინვესტიციების მოზიდვით, სამუშაო ადგილების შექმნით, რათა მათი გადინების პროცესი შეჩერდეს.

კვლევამ თვალსაჩინო გახადა ქალების საჭიროებები, რაც უკავშირდება სოციალური ინფრასტრუქტურის მოწესრიგებას, მათთვის მცირე ბიზნესის, შინამეურნეობის საწარმოებლად ადგილობრივი პროგრამების შექმნას. გამოიკვეთა სკოლამდელი აღზრდის პედაგოგებისა და ტექნიკური პერსონალისთვის ხელფასების მომატების და მათი სოციალური დაცვის გაუმჯობესების საჭიროება. მწვავედ დგას დევნილი ქალების სოციალურ-ეკონომიკური ინტეგრაციის საკითხი.

კვლევამ დაანახა, რომ სენაკის მუნიციპალიტეტში თანდათან მკვიდრდება გენდერული მიდგომების აუცილებლობა და როგორც საზოგადოებას, ასევე თვითმმართველობის წარმომადგენლებს ესმით გენდერული განათლების, ბიუჯეტში გენდერული ხედვის გათვალისწინების აუცილებლობა. ამას ცხადყოფს საკითხები, რომელიც სენაკის გენდერული საბჭოს ინიციატივით გათვალისწინებული იქნა ბიუჯეტში, მაგალითად - ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დახმარება. საგანმანათლებლო მუშაობა სოფლებში.

მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით გამოიკვეთა სამომავლოდ სოციალური პროგრამების საჭიროება, რომელიც ითვალისწინებს დღის ცენტრების შექმნას, მოხუცებისთვის, მარტოხელა დედებისთვის და ბავშვებისთვის ფსიქოლოგიური კონსულტირების, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების სარეაბილიტაციო და დამხმარე მოწყობილობების მიწოდებას და ზოგადად სიღარიბის ზრდის და მოწყვლადობის რისკის შემცირებას, გენდერული ჯგუფების საჭიროების დაკმაყოფილებას კომპლექსური აქტივობებით, რათა მუნიციპალიტეტის სინამდვილეში საგრძნობლად გაუმჯობესდეს მათი მდგომარეობა.

2. ძირითადი ნაწილი

სენაკის მუნიციპალიტეტში „ადგილობრივი სოციალური ჯგუფების საჭიროებათა კვლევა“ ჩატარდა ფონდი „სოხუმის“ დაკვეთით და კვლევაში, ძირითადად, ჩართულნი იყვნენ სენაკის გენდერული საკონსულტაციო საბჭოს წევრები.

კვლევა განხორციელდა რაოდენობრივი და თვისებრივი ინფორმაციის მოპოვებით, გამოკითხვის, ფოკუს-ჯგუფებისა და ჩაღრმავებული ინტერვიუს მეთოდით.

მთლიანობაში კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 236-მა რესპონდენტმა (გამოკითხვა - 200 რესპონდენტი, ფოკუს-ჯგუფები - 34 რესპონდენტი, ჩაღრმავებული ინტერვიუ - 4 რესპონდენტი).

2.1. რაოდენობრივი კვლევა

სენაკის მუნიციპალიტეტში ჩატარებულ რაოდენობრივ კვლევაში მონაწილეობდა 200 რესპონდენტი. მათ შორის - 88% ქალი, 12% მამაკაცი. პირისპირ გამოკითხვის მეთოდით გამოკითხვა შემდეგი სოციალური ჯგუფები: ახალგაზრდები, სოციალურად დაუცველები, მცირე ბიზნესში ჩართული ქალები, დევნილები. გამოკითხვა ჩატარდა ქალაქ სენაკში და სოფლების - თეკლათის, ბათარიას, მენჯის მოსახლეობასთან.

გამოკითხულთა ასაკი იყო 16-დან 30 წლამდე - 32%, 30-დან-50-მდე - 43%, 50-ს ზევით - 26%. მათი 68% ცხოვრობს ქალაქში, 32% - სოფელში. ქალაქში მცხოვრებ გამოკითხულთა 100%-ს წამოადგენდნენ ახალგაზრდები (კვლევის მონაწილე ახალგაზრდების 64%).

გამოკითხულთა 17% არის არასრული საშუალო განათლებით, 32% - საშუალო-პროფესიული, 13% - დაუმთავრებელი უმაღლესი, 40% - უმაღლესი განათლებით. ყველაზე მეტი უმაღლესი განათლებით გამოკითხული იყო მცირე ბიზნესის ჯგუფში (32%).

კითხვას, გაქვთ თუ არა სტაბილური შემოსავალი - დადებითად უპასუხა გამოკითხულთა 44%-მა. უარყოფითად - 56% -მა. გამოკითხულების ოჯახის

საშუალო თვიური შემოსავალი 200 ლარამდე ჰქონდა 40%-ს, 600 ლარამდე - 42%-ს, 600 ლარს ზევით - 19%-ს. მათ შორის 200 ლარამდე შემოსავალი აღნიშნა სოციალურად დაუცველების 62%-მა. მცირე ბიზნესის ჯგუფის 84%-ს ჰქონდა შემოსავალი 600 ლარამდე. 600 ლარს ზევით მიუთითა ახალგაზრდების 52%-მა, 16% - მცირე ბიზნესი, 6% - დევნილები, 0% - სოციალურად დაუცველები.

კითხვაზე, გაქვთ თუ არა სათანადო ინფორმაცია ადგილობრივი ბიუჯეტის პროგრამების შესახებ, პასუხი - „მაქვს სრული ინფორმაცია“ ჰქონდა გამოკითხულთა 13%-ს. ყველაზე ნაკლებად ინფორმირებული აღმოჩნდნენ სოციალურად დაუცველები - 0%; შედარებით უფრო ინფორმირებული - ახალგაზრდები (22%).

პასუხი „მაქვს მწირი ინფორმაცია“ აირჩია 48%-მა (ახალგაზრდები -52%, მცირე ბიზნესი ასევე - 52%, სოციალურად დაუცველები - 44 %).

პასუხი „ინფორმაცია არ მაქვს“ ჰქონდა გამოკითხულთა 39%-ს. მათ რიცხვში სჭარბობდნენ სოციალურად დაუცველები - 56% და დევნილები - 44%.

გამოკითხულებმა შეაფასეს საზოგადოებასთან ადგილობრივი ხელისუფლების კომუნიკაციის ხარისხი. მას დამაკმაყოფილებლად მიიჩნევს რესპონდენტთა 44%. ყველაზე ხშირად მცირე ბიზნესი (74%), ახალგაზრდები (54%). სოციალურად დაუცველების მხოლოდ 10% მიიჩნევს საკითხს დამაკმაყოფილებლად.

პასუხი „არადამაკმაყოფილებელი“ აირჩია გამოკითხულთა 27%-მა. უფრო მეტად სოციალურად დაუცველებმა (43%). დევნილების 30% არადამაკმაყოფილებლად აფასებს საკითხს. „მიჭირს პასუხის გაცემა“ გამოკითხულთა 30%-მა აირჩია. (სოციალურად დაუცველების 54%, ახალგაზრდების 34%, მცირე ბიზნესის 10%. დევნილების 28%).

პირისპირ ინტერვიუს რესპონდენტებს საშუალება ჰქონდათ, შეეფასებინათ ადგილობრივი სოციალური და ჯანმრთელობის დაცვის პროგრამები. ეს პროგრამები დამაკმაყოფილებელი აღმოჩნდა გამოკითხულთა 51%-თვის; ყველაზე ხშირად მცირე ბიზნესში ჩართული ქალებისთვის (72%) და დევნილებისთვის (68%). არადამაკმაყოფილებლად მიაჩნია გამოკითხულთა 22%-ს. უფრო ხშირად - სოციალურად დაუცველებს (36%). პასუხის გაცემა გაუჭირდა 28%-ს (სოციალურად დაუცველები - 54%, ახალგაზრდები - 32%, დევნილები - 16% მცირე ბიზნესი - 8%).

გამოკითხულებმა პასუხი გასცეს კითხვას, რამდენად მნიშვნელოვანია ადგილობრივი ბიუჯეტის შედგენისას ქალებისა და კაცების (ასევე საზოგადოების სხვა სპეციფიკური ჯგუფების) პრობლემების თანაბარ დონეზე გათვალისწინება.

საკითხი ძალიან მნიშვნელოვნად მიიჩნია გამოკითხულთა 43%-მა (ახალგაზრდების ჯგუფის 74%, დევნილების 56%, მცირე ბიზნესში ჩართული ქალების ჯგუფის 24%, სოციალურად დაუცველების 22%). მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვნად თვლის გამოკითხულთა 25%; საკითხი არ არის მნიშვნელოვანი რესპონდენტების 16%-თვის; უჭირს პასუხის გაცემა მათ 16%-ს. ყველაზე ხშირად საკითხისადმი დამოკიდებულების არქონა დაფიქსირდა სოციალურად დაუცველების ჯგუფში (38%).

რესპონდენტებს შესთავაზეს, დაესახელებინათ, ჩამოთვლილი სფეროებიდან დაფინანსების კუთხით რომელი უნდა იყოს პრიორიტეტული ადგილობრივ დონეზე. მათ შესაძლებლობა ჰქონდათ, აერჩიათ 3 მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი პასუხი.

„ჯანდაცვა“ აირჩია გამოკითხულთა 24%-მა, სოციალური დაცვა - 18%; განათლება - 19%; ეკონომიკური განვითარება - 19%; საზოგადოებრივი წესრიგი და უსაფრთხოება - 7%; - ინფრასტრუქტურა - 13%. ყველაზე ხშირად განათლება დასახელებული იყო დევნილების ჯგუფში. ჯანდაცვის საკითხები უპირველესი საზრუნავი აღმოჩნდა დევნილთა ჯგუფისთვის. ეკონომიკური განვითარების პროგრამებს მიანიჭეს უპირატესობა მცირე ბიზნესის წარმომადგენელმა ქალებმა, თუმცა ნიშანდობლივია, რომ მათ განათლების პროგრამების საჭიროება ამ დროს სხვებზე ნაკლებად დაინახეს. ინფრასტრუქტურული პროგრამების საჭიროება დაასახელეს ყველაზე მეტად ახალგაზრდების ჯგუფის წარმომადგენლებმა. ყველაზე ნაკლებად ეს საკითხი მოიაზრა სოციალურად დაუცველთა ჯგუფმა.

რესპონდენტებს სთხოვეს აერჩიათ, ვისი საჭიროებების გათვალისწინება მიაჩნიათ უფრო მნიშვნელოვნად ადგილობრივ ბიუჯეტში. შესაძლებელი იყო 3 მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი კატეგორიის არჩევა.

„ახალგაზრდა ოჯახები“ აირჩია გამოკითხულთა 8%-მა; დევნილები - 11%; ორსული ქალები - 6%; მზრუნველობამოკლებული ბავშვები - 10%, სოციალურად დაუცველი ოჯახები - 16%; ეთნიკური უმცირესობები - 1%; ხანდაზმულები - 8%. შშმ პირები - 12%, მარტოხელა მშობლები - 8%; მცირე მეწარმეები - 5%; სტუდენტები - 5%; ოჯახში ძალადობის მსხვერპლები - 3%; მრავალშვილიანი ოჯახები - 6%. ახალგაზრდების ჯგუფი ყველაზე მეტად ზრუნვის საგნად ასახელებს სოციალურად დაუცველ ოჯახებს (მათი 22%), შშმ პირებს (17%), ყველაზე ნაკლებად - მარტოხელა მშობლებს (2%).

სოციალურად დაუცველები მიიჩნევენ, რომ ზრუნვის საგანი უფრო მეტად უნდა იყოს ახალგაზრდა ოჯახები (19 %), დევნილები (17%) და სოციალურად დაუცველი

ოჯახები (17%); ისინი საერთოდ ვერ ხედავენ ეთნიკური უმცირესობების საჭიროებებს (0%), ასევე - ნაკლებად მარტოხელა მშობლების (2%), მცირე მეწარმეების (3%), სტუდენტების საჭიროებებს (3%).

მცირე ბიზნესში ჩართული ქალების აზრით, ყველაზე მეტად ზრუნვა სჭირდებათ სოციალურად დაუცველ ოჯახებს (18%), მარტოხელა მშობლებს (14%), ხანდაზმულებს (11%).

დევნილები ყველაზე საშუაოდ შშმ პირებზე ზრუნვას მიიჩნევენ (26%); მათი აზრით, ყურადღება სჭირდებათ ასევე ხანდაზმულებს (14%). დევნილების საჭიროებების ადგილობრივ დონეზე გათვალისწინების აუცილებლობა მათმა 5%-მა აირჩია.

გამოკითხულებმა ვერ დაინახეს ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა საჭიროებების გათვალისწინების აუცილებლობა (საშუალოდ - 3%)

ყველაზე სასიცოცხლო საჭიროებებში, რომლებიც სჭირდებათ სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის, რესპონდენტებმა დაასახელეს 3 ყველაზე მნიშვნელოვანი.

ა) საბინაო პირობების გაუმჯობესება - 12%; დასაქმება - 27%; კვალიფიციური განათლების ხელმისაწვდომობა - 18%; ადგილობრივი სოციალური დახმარების პროგრამებში ინტეგრირება - 9%; შრომის პირობების დაცვა - 14%; ოჯახის წევრების მხარდაჭერა - 9%; ხელმისაწვდომი კრედიტები - 12%.

საბინაო პირობების გაუმჯობესება დაასახელა ყველაზე ხშირად სოციალურად დაუცველთა ჯგუფმა (23%), დევნილებმა (13%).

დასაქმება ერთნაირად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა გამოკითხულთათვის - 25%-დან 31%-მდე. კვალიფიციური განათლების საჭიროებას ყველაზე ნაკლებად გრძნობენ სოციალურად დაუცველები (9%). ყველაზე მეტად - დევნილები (პასუხების 25%).

ადგილობრივ სოციალურ პროგრამებში ინტეგრირება ყველაზე მნიშვნელოვანია სოციალურად დაუცველთა 10% და დევნილთა 16%-ისათვის.

შრომის პირობების დაცვა დაასახელეს, როგორც სასიცოცხლო საჭიროება ყველაზე ხშირად მცირე ბიზნესში ჩართულმა ქალებმა (17%).

ოჯახის წევრების მხარდაჭერა სჭირდება ყველაზე უფრო ახალგაზრდების ჯგუფს (18%). ყველაზე ნაკლებად - დევნილებს (2%).

ხელმისაწვდომი კრედიტების საჭიროება სხვაზე მეტად აქვთ მცირე ბიზნესის წარმომადგენლებს - 24%. ახალგაზრდების 10% მიიჩნევს საკითხს აქტუალურად. რაც შეეხება დევნილების (3%) და სოციალურად დაუცველების ჯგუფს (9%), ისინი ამ საკითხისადმი შედარებით გულგრილი არიან.

გამოკითხულების პასუხებით ირკვევა, რომ მათი შენატანი ოჯახში უფრო ხშირად არის პროდუქტიული შრომა (45%), რეპროდუქტიული შრომა არის შენატანი 28%-

თვის და შერეული - 27%-თვის. პროდუქტიული შრომის წილი ყველაზე მეტი აქვთ მცირე ბიზნესის ჯგუფში - 94%.

კითხვას, მიაჩნიათ თუ არა საჭიროდ არაანაზღაურებად სექტორში (რეპროდუქტიული შრომა - ბავშვების, მოხუცების, ავადმყოფების მოვლა, საოჯახო საქმიანობა) გაწეული საქმიანობის წახალისება ადგილობრივი ხელისუფლების მხრიდან, გამოკითხულები ასეთი თანაფარდობით პასუხობენ.

დიახ - 59%; არა - 23%; მიჭირს პასუხის გაცემა - 18%. ყველაზე ნაკლებად ამ საკითხის საჭიროება დაინახეს სოციალურად დაუცველებმა (26%). ყველაზე მეტად ახალგაზრდებმა და დევნილებმა (74%).

რესპონდენტებმა გამოხატეს თავიანთი დამოკიდებულება საკითხისადმი, რა უფრო შეუწყობს ხელს უმუშევრობის შემცირებას ქალებში.

მათი შეხედულებით, პირველადია სამუშაო ადგილების შექმნა (62%), შემდეგ მცირე ბიზნესის განვითარების მუნიციპალური პროგრამები - 14%, უფრო გამართული სოციალური ინფრასტრუქტურის შექმნა - 10%, დასაქმებისა და უმუშევრების დახმარების საინფორმაციო ცენტრები - 9%; ადგილობრივი ტურიზმის განვითარება - 6%;

სამუშაო ადგილების შექმნა ყველაზე პრიორიტეტულია ახალგაზრდებისთვის (72%).

საბავშვო ბაღების სერვისის გაუმჯობესების საკითხს უფრო პრაგმატულად უყურებენ დევნილები (20%), ყველაზე ნაკლებად - ახალგაზრდები (2%). მცირე ბიზნესის განვითარების პროგრამების აუცილებლობას სხვებზე მეტად ხედავენ მეწარმე ქალები (24%). ყველაზე ნაკლებად - დევნილი ქალები (4%).

რესპონდენტები ასახელებენ ახალგაზრდების განათლებისა და განვითარების ხელშეწყობისათვის მნიშვნელოვან ღონისძიებებს ადგილობრივ დონეზე.

ეროვნული გამოცდების შედეგად წარმატებული სტუდენტების ხელშეწყობა - მუნიციპალური ვაუჩერი, სტიპენდია - 19%;

დაუცველი ოჯახების სტუდენტების დაფინანსება - 24%;

დღის ცენტრების გახსნა სოციალურად დაუცველი ოჯახების ახალგაზრდებისათვის - 10%;

ახალგაზრდული პროგრამების დაფინანსება - 18%; პროგრამა ყველაზე მეტად სჭირდება ახალგაზრდების ჯგუფს.

პასუხი - ახალგაზრდა ოჯახების მხარდაჭერა - 13%;

კვალიფიციური სტაჟირების პროგრამების უზრუნველყოფა მნიშვნელოვანია გამოკითხულთა 16%-სთვის.

რესპონდენტები ადგილობრივი მოსახლეობის ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფების (დევენილები, შშმ პირები, მარტოხელა მშობლები, მრავალშვილიანი დედები, ახალგაზრდა ოჯახები და ა. შ.) სოციალური და სხვა საჭიროებების გააუმჯობესებლად წამყვანად ჩამოთვლილთაგან შემდეგ მხარეებს მიიჩნევენ:

გამგეობა/მერია - 43%, საკრებულო - 7%; არასამთავრობო სექტორი - 11%; მოქალაქეთა აქტიური ჯგუფები - 27%; მედია - 12%.

აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულებში ერთნაირი დამოკიდებულებაა გამგეობის უფრო წამყვანი როლის მიმართ. განსაკუთრებით მცირე ბიზნესის ჯგუფში (84%). სოციალურად დაუცველებში ეს თანაფარდობა 22% - 16%-ს უდრის.

აღსანიშნავია, რომ მოქალაქეთა აქტიური ჯგუფების წამყვან როლს აღიარებენ დევნილების 56%, ახალგაზრდების 22%, სოციალურად დაუცველების 26%; მცირე ბიზნესის წარმომადგენლები ყველაზე ნაკლებად ხედავენ მათ როლს (4%).

არასამთავრობო სექტორის როლს ყველაზე მეტად აღიარებს სოციალურად დაუცველთა ჯგუფი - 24%. ყველაზე ნაკლებად მცირე ბიზნესის ჯგუფი - 2%, ასევე დევნილები (6%).

პირისპირ ინტერვიუს რესპონდენტებმა განსაზღვრეს, ჩამოთვლილთაგან, რომელი სტრუქტურები მიაჩნიათ ყველაზე აქტიურად ჩართულად ქალთა მიმართ და ოჯახში ძალადობის პროფილაქტიკის, ძალადობის აღკვეთის ღონისძიებებში. 3 ყველაზე მნიშვნელოვანი პასუხის არჩევის შემდეგ პასუხები ასე განაწილდა:

ა) სოციალური მუშაკები - 17%

ბ) ძალოვანი სტრუქტურები (პოლიცია, პროკურატურა) - 18%;

გ) სასწავლო დაწესებულებები - 8%;

დ) ჯანდაცვის სტრუქტურები - 9%;

ე) არასამთავრობო ორგანიზაციები - 10%

ვ) ადგილობრივი ხელისუფლება - 15%

ზ) სახალხო დამცველი - 10%;

თ) მედია - 13%.

სოციალური მუშაკების როლს ყველაზე ნაკლებად ხედავენ მცირე ბიზნესის ჯგუფი - 4%; ყველაზე მნიშვნელოვნად მიიჩნევენ სოციალურად დაუცველები - 29%.

ძალოვანი სტრუქტურების როლს განსაკუთრებულად აღიარებენ მცირე ბიზნესის (27%) და დევნილების წარმომადგენლები (29%).

სასწავლო დაწესებულებების როლი ვერ დაინახეს მცირე ბიზნესის ჯგუფში (1%). ყველაზე ხშირად ამ სტრუქტურას ასახელებს ახალგაზრდების ჯგუფი (20%). სახალხო დამცველის როლს აღიარებს მცირე ბიზნესის 5%; ახალგაზრდების 14%; სოციალურად დაუცველების 14%; დევნილების 21%. ადგილობრივი ხელისუფლების ჩართულობა უმნიშვნელოვანესად მიაჩნია მცირე ბიზნესის 25%, დევნილების 13%, ახალგაზრდების 12% და სოციალურად დაუცველების 11%.

2.2. თვისებრივი კვლევა

თვისებრივი ინფორმაციის მოსაპოვებლად ჩატარდა 4 ფოკუს-ჯგუფი (რესპონდენტთა საერთო რაოდენობა 36) და 4 ჩაღრმავებული ინტერვიუ ადგილობრივ ექსპერტებთან (4 რესპონდენტი). სულ თვისებრივ კვლევაში მონაწილეობდა 40 რესპონდენტი. 31 ქალი, 9 კაცი. ფოკუსური ჯგუფები ჩატარებული იყო შშმ პირებთან, თემის ლიდერ ქალებთან, სკოლამდელი განათლების პედაგოგებთან და მშობლებთან, ინტელიგენციასთან.

მიღებული ინფორმაციით, გამოიკვეთა სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის ჩართულობის ხარისხი თვითმმართველობაში, კერძოდ ინფორმაციის გაცვლის, საბიუჯეტო პროცესებში მონაწილეობის კუთხით. წარმოდგენილი იყო ხედვა, რომ *„ბიუჯეტი ოპტიმალურად უნდა ასახავდეს ყველა დაინტერესებული პირის - ქალების, შშმ პირების, ახალგაზრდების, დევნილების და ეთნიკური უმცირესობების - ინტერესებს. ბიუჯეტის შემუშავების საწყისი ეტაპიდანვე აუცილებელია ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართვა. ბიუჯეტის დამტკიცების შემდეგ კი მისი მიზნების, პრიორიტეტებისა და გეგმების შესახებ დაწვრილებით უნდა ეცნობოს ყველა დაინტერესებულ ჯგუფს“*, თუმცა პრაქტიკაში შედარებით სხვა სურათი გამოიკვეთა. მიუხედავად იმისა, რომ, ერთი შეხედვით, თვითმმართველობის კარი ყველასთვის ღიაა, შშმ პირების განცხადებით, მათ მდგომარეობაში მყოფ ადამიანებს უჭირთ მონაწილეობის მიღება, არსებული ინფრასტრუქტურა არ აძლევს მათ თავისუფლად გადაადგილების საშუალებას.

იყო სხვა, უფრო რადიკალური მოსაზრებაც: *„ვფიქრობ, სოციალურ ჯგუფებს არა აქვთ სათანადო ინფორმაცია თავიანთი უფლებებისა და რესურსების შესახებ, აქედან გამომდინარე, არ ღებულობენ მონაწილეობას საბიუჯეტო პრიორიტეტების განსაზღვრაში.“*

საბიუჯეტო პრიორიტეტების განსაზღვრის არსებულ პრაქტიკაზე საუბრისას კვლევაში ჩართულმა ექსპერტებმა აღნიშნეს, რომ „ცენტრალურმა ხელისუფლებამ, კერძოდ, ფინანსთა სამინისტრომ და ინფრასტრუქტურისა და რეგიონალური განვითარების სამინისტრომ მოიძიონ ფინანსური რესურსი, მუნიციპალიტეტების განვითარების გენერალური გეგმის შემუშავების პროექტების დასაფინანსებლად, რაც საშუალებას მოგვცემს, ზუსტად, მიზნობრივად და ეფექტურად განვსაზღვროთ განსახორციელებელი პროექტები და პროგრამები.“

რესპონდენტები მუნიციპალიტეტში მიმდინარე ყველა პროექტს მნიშვნელოვნად თვლიან, რადგან ქალაქის განვითარებისათვის აუცილებელია თანაბრად მიმდინარეობდეს როგორც ინფრასტრუქტურული, ასევე სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურული თუ სპორტული პროგრამები. გამოყოფენ სოციალურ პროგრამებს, განსაკუთრებით ჯანმრთელობაგაუარესებელი მოქალაქეებისათვის მაღალტექნოლოგიური ინსტრუმენტული გამოკვლევების დაფინანსება, რომელიც ძვირადღირებულია და უმრავლეს შემთხვევაში არ ფინანსდება საყოველთაო დაზღვევის სახელმწიფო პროგრამით. ამ პროგრამით კი ფინანსურად ხელმისაწვდომი გახდა მოქალაქეებისათვის.

მნიშვნელოვან სიახლედ თვლიან ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დახმარების პროგრამას, რომელიც ხელს შეუწყობს მათ სოციალურ ადაპტაციას.

რესპონდენტების აზრით, სოციალური პროგრამები მიმართულია ადგილობრივი და დევნილი მოსახლეობის ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფებისათვის სოციალური მოკვების თავიდან აცილებისაკენ, დაგეგმილი სოციალური პროგრამების საშუალებით ამ ჯგუფებისათვის გაიზარდა ხელმისაწვდომობა მედიკამენტებსა და სხვადასხვა სამედიცინო მომსახურებაზე. მიაჩნიათ, რომ სამომავლოდ სოციალური პროგრამები უნდა ითვალისწინებდეს დღის ცენტრების შექმნას, მოხუცებისთვის, მარტოხელა დედებისთვის და ბავშვებისთვის ფსიქოლოგიური კონსულტირების, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების სარეაბილიტაციო და დამხმარე მოწყობილობების მიწოდებას და სხვა პროგრამებს. მათი აზრით, სიღარიბის ზრდის და მოწყვლადობის რისკის შემცირება, ჯგუფების საჭიროება დაკმაყოფილებული იქნება ისეთი კომპლექსური აქტივობებით, როგორცაა მდგრადი დასაქმების, საცხოვრებელი პირობების, ჯანდაცვისა და განათლების ხელმისაწვდომობა, მხოლოდ ასეთმა აქტივობებმა შეიძლება გაანეიტრალოს მუნიციპალიტეტის სინამდვილეში მათი მდგომარეობა.

კვლევის შედეგად მიღებული ინფორმაციით გამოიკვეთა, რომ ექსპერტები ჯანმრთელობის დაცვის და დაავადებების პრევენციის ადგილობრივ ღონისძიებებს ეფექტურად მიიჩნევენ და ამის ინდიკატორად მიაჩნიათ სამსახურში შემოსული განცხდებებისა და დაკმაყოფილებული მოქალაქეების რაოდენობა. ისინი თვლიან,

რომ უნდა იქნეს გათვალისწინებული იშემიით დაავადებულ პაციენტებზე მედიკამენტების თანადაფინანსება სოციალური სტატუსის მიუხედავად.

იყო მოსაზრება, რომ მოქალაქეთა ჩართულობის პარალელურად, საბიუჯეტო პრიორიტეტები უნდა განსაზღვრონ პროფესიონალმა ეკონომისტებმა, იურისტებმა .

„ბიუჯეტის შედგენისას პროფესიონალებთან ერთად სხვადასხვა ჯგუფის წარმომადგენლებიც უნდა იღებდნენ მონაწილეობას. ვფიქრობ, უნდა ჩატარდეს მოსახლეობის გამოკითხვა.“ „ჩემი აზრით, აუცილებელია ახალგაზრდების, შშმ პირების, დევნილების ჩართულობა, რათა მოხდეს მათი საჭიროებების გათვალისწინება“.

გამოიკვეთა პოზიციები, რომ ბიუჯეტირებას უნდა უძღოდეს არსებული პროგრამების ეფექტის დათვლა. *„ხარჯი მაშინ არის ეფექტური, როდესაც მას შედეგი მოსდევს და ეს არ იქნება ერთჯერადი. მაგალითისთვის, ყურადღება შემოიძლია გავამახვილო ინფრასტრუქტურულ სამუშაოებზე, რომელიც, მოსახლეობის კეთილდღეობისთვის არის აუცილებელი“.* „რეალურად მოქალაქეების მიერ თვითმმართველობაში შემოსული განცხადებების ანალიზი იძლევა საშუალებას, მომავალი წლისთვის პრიორიტეტებისა და სოციალური პროგრამების დაგეგმვისას გათვალისწინებული იქნას ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფების ინტერესები“.

საკმაოდ ეფექტური გამოდგა სამშენებლო მასალებით სოციალურად დაუცველთა უზრუნველყოფის პროგრამა, რაც იძლევა ავარიული საცხოვრებელი სახლების რეაბილიტაციის საშუალებას და ხდება მოქალაქეების საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესება.

მოქალაქეები აცხადებენ, რომ მათთვის მნიშვნელოვანია ასევე ჯანდაცვის პროგრამები. *„ჯანდაცვის პროგრამების დაფინანსება უფრო მორგებულია. გაამართლა ჯანდაცვის პროგრამაში გათვალისწინებულმა პარაზიტოლოგიურმა გამოკვლევამ ბავშვებში“.* ასევე გამოყვეს ცე-3ეპატიტით დაავადებულთათვის ელიმინაციის პროგრამაში ჩასართავად აუცილებელი კვლევების თანადაფინანსების პროგრამა.

„მომწონს სოფლის განვითარების პროგრამა. სოფელი ძლიერია, როცა აქვს გზა, წყალი, გაზი და სხვა. სოფლად ვაუჩერების პროგრამა კარგია. როცა სოფლად გლახს ექნება ასეთი დახმარებები, ქალაქში „გაქცეულიც“ უკან სოფელში დაბრუნდება“.

მოქალაქეების მოწონებით სარგებლობს ადგილობრივ ხელისუფლების ყურადღება საბავშვო ბაღებისადმი, განსაკუთრებით ბაღის აღსაზრდელების კვებასთან დაკავშირებით.

იმ პროგრამების პარალელურად, რომელიც მიაჩნიათ თავიანთ საჭიროებებზე მორგებულად, კვლევაში ჩართული ქალთა და სხვა გენდერული ჯგუფები საუბრობენ სპეციფიკურ საჭიროებებზე. განსაკუთრებით გამოიკვეთა შშმ პირთა

პრობლემები. საკითხს შეეხნენ როგორც თავად ბენეფიციარები, ასევე საზოგადოების სხვა ჯგუფები და ექსპერტები. *„შშმ პირებს გამოვეყოფდი, უკეთესი იქნება, თუ მუნიციპალიტეტში არსებული დაწესებულებები, შენობები ადაპტირდება და ქალაქის ინფრასტრუქტურა მოეწყობა შშმ პირების საჭიროებების შესაბამისად, რომ მათ ჰქონდეთ შესაძლებლობა, გადაადგილდნენ თავისუფლად და შეუფერხებლად. სენაკში არსებულ სხვადასხვა შენობას აქვს პანდუსები, თუმცა ძალიან ბევრი ადგილია, სადაც გადაადგილების პრობლემის მქონე პირებისათვის შენობაში შესვლა შეუძლებელი ხდება“.*

თავად შშმ პირები აყენებენ საზოგადოებაში საკუთარი თემის ინტეგრირების საჭიროებას. *„ჩვენ სულ გვესაჭიროება დახმარება არა მხოლოდ ეკონომიურად. კარგი იქნებოდა შინ მოვლის პროგრამის ამოქმედება, ვინაიდან ფიზიკური და ფსიქოლოგიური დახმარება საგრძნობლად შეამსუბუქებდა ჩვენს მდგომარეობას“.*

ითქვა, რომ უნდა არსებობდეს შშმ პირთა დასაქმების პროგრამა. ასევე - მოხდეს ისეთი პროგრამების მხარდაჭერა, რომლებიც მათ დაეხმარება საზოგადოებაში ინტეგრირებაში. *„ამჟამად 18 სსსმ მოსწავლესთან და ასევე მოხალისე მოსწავლეებთან ერთად ვმუშაობ და ვქმნი ხელნაკეთ ნივთებს, მაგრამ განვიცდი უსახსრობას, რაიონში ვერ დაფინანსდა ვერცერთი ასეთი პროექტი, სახსრები ვერ მოიძებნა.“*

სასურველია, არსებობდეს საკანონმდებლო ბაზა, სადაც სავალდებულო იქნება შშმ პირების დასაქმება. მათი სიტყვებით, *„ჩვენ გვინდა, რომ ჩვენი შრომით ვარჩინოთ ოჯახი და საკუთარი თავი. სახელმწიფომ უფრო მეტი რესურსი უნდა მოიძიოს და მეტი ყურადღება მიაქციოს შშმ პირების სტაბილურ ხელშეწყობას“.*

სკოლამდელი განათლების პედაგოგებს მიაჩნიათ, რომ ადგილობრივ ბიუჯეტში უნდა იქნეს გათვალისწინებული მასწავლებლების პროფესიული გადამზადების პროგრამები, რადგან სასაწავლო პროგრამები და მოთხოვნები გართულებულია, საჭიროა გენდერული განათლების ხელშეწყობაც. თუმცა ყველაზე მტკივნეული - დაბალი ანაზღაურების საკითხია. *„სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებში იგრძნობა წინსვლა, მომავალი წლისთვის კარგი იქნება, გაითვალისწინონ ამ სფეროში მომუშავეთა ხელფასების ზრდა.“*

გამოიკვეთა 6-წლიანი ბავშვები პრობლემა, რომლებიც სკოლაში არ მიიღეს და ბაღი უკან არ აბრუნებს. „კარგი იქნება 6 წელს გადაცილებული ბავშვებისთვის ჯგუფების გახსნა, რადგან ხშირად 1 თვის გამო ბავშვი ვერ მიდის სკოლაში და უკან ვერ ვაბრუნებთ“.

მასწავლებლებიც და მშობლებიც თანხმდებიან, რომ ყველაზე მეტი დახმარება ადგილობრივი ხელისუფლებისგან უნდა ხმარდებოდეს სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებებს. ეს არის ქალებისათვის გაწეული დახმარება.

ითქვა, რომ ყველაზე გამოკვეთილი საჭიროება დასაქმების კუთხით არსებობს, რომლის თანმდევი საკითხი მიგრაციაა, განსაკუთრებით ქალებისთვის. „მნიშვნელოვანია უმუშევრობის დაძლევა, სამუშაო ადგილების შექმნა. გრძელვადიან პერსპექტივაში თითოეულ სოფელში უნდა შეიქმნას საწარმო, რათა შეჩერდეს მოსახლეობის გადინება“.

ითქვა, რომ მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ხელისშემშლელია მწირი ფინანსები და სესხები, რომლითაც მოსახლეობის 80% არის დაკაბალებული. „მნიშვნელოვანია გრძელვადიანი დაბალპროცენტური სესხების გაცემა. ადგილობრივმა თვითმმართველობამ კი უნდა უზრუნველყოს დაინტერესებული ჯგუფებისთვის საკონსულტაციო ცენტრები, ტექნოლოგიურ საკითხებში სპეციალისტებით დახმარება“.

„როგორც აქ დამსწრე საზოგადოებას, ასევე მეც ჩემი პატარა ბიზნეს გეგმის შესასრულებლად მჭირდება ფინანსური დახმარება. რა თქმა უნდა, ამ თანხას თვითმმართველობა ვერ მომცემს, მაგრამ, იმედია, ხელს შეგვიწყობს.“

მჭირდება პროექტის დაფინანსება, რომელშიც 25 მოსწავლე მუშაობს და ხელით ვქმნით ულამაზეს ნივთებს. ამ მოსწავლეებს შორის 18 სსსმ მოსწავლეა.“

კვლევის მონაწილეები თვლიან: იმისთვის, რომა სოფელი გახდეს უფრო ძლიერი, მას სჭირდება სათანადო ინფრასტრუქტურა, რათა სოფელი არ დაიცალოს. სოფლის მცხოვრებამ უნდა იგრძნოს სახელმწიფოს ზრუნვა. „საჭიროა მოსახლეობის გაზიფიცირება. ძველი სენაკის თემში კარგი იქნება, თუ გაზს შემოიყვანენ“

სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამოსწორებას გრძელვადიან პერსპექტივაზე საუბრისას მოწონებით აღინიშნა, რომ სენაკის მუნიციპალიტეტში შენდება თანამედროვე სტანდარტების ცემენტის ქარხანა, რაც განაპირობებს ათასამდე ადგილობრივი მოქალაქის დასაქმებას, ასევე იგეგმება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის ნოქალაქევის რეაბილიტაცია, რაც ხელს შეუწყობს ადგილობრივი შემოსავლების ზრდას და სენაკის დიდი ტურისტული პოტენციალის მქონე ქალაქად ჩამოყალიბებას.

უნდა იქნეს მოზიდული ინვესტიციები სამუშაო ადგილების შესაქმნელად, რომელიც განაპირობებს სამუშაო ადგილების შექმნას და ამ მიმართულებით სენაკში უკვე გადაიდგა მცირე ნაბიჯები, მუშაობს დაფინანსება და თხილის რამდენიმე საამქრო, სადაც თითქმის ქალები არიან დასაქმებულნი. მოქალაქეები ისურვებდნენ, რომ ამ მიმართულებით გაიზარდოს თვითმმართველობის ძალისხმევა.

კვლევის მონაწილეებისათვის მნიშვნელოვანია ახალგაზრდების მხარდაჭერის ღონისძიებები. არსებობს ადგილობრივ ბიუჯეტში ახალგაზრდების სტაჟირების პროგრამის გათვალისწინების აუცილებლობა, რათა მოხდეს ახალი კადრების მოზიდვა. „ძალიან კარგი იქნება, თუ ადგილობრივ ბიუჯეტში გათვალისწინებულ

იქნება თანხა მაღალი აკადემიური მოსწრების მქონდე მოსწავლეების ფინანსური წახალისების მიზნით, რათა მათ უმაღლეს სასწავლებლებში გაუადვილოდეთ სწავლა“.

გრძელვადიანი პერსპექტივა, კვლევის მონაწილეთა აზრით, ადგილობრივი ბიუჯეტით ძნელი მისაღწევია. გათვალისწინებული ღონისძიებებით მოქალაქეთა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გამოსწორებას ხელს ვერ შეუწყობ, ეს მოკლევადიან პერსპექტივად ითვლება, რადგან მათ დახმარება ეძლევათ არსებული საჭიროების გათვალისწინებით და გარკვეული დროის მონაკვეთში პრობლემის შესაჩერებლად. სანამ ქვეყანაში იქნება სოციალურად დაუცველი ფენა და ეკონომიკური მდგომარეობა არ გაუმჯობესდება, ადგილობრივი ბიუჯეტის და ზოგადად ქვეყნის ბიუჯეტის გარკვეული ნაწილები გათვალისწინებით მხოლოდ მოკლევადიან პერსპექტივაზე შეიძლება საუბარი.

ქალების დასაქმების საკითხში, მონაწილეთა აზრით, მთავარია გარკვეული გადამზადების კურსები ჩამოყალიბდეს და შემდგომ შემდეგისდაგვარად მოხდეს ქალების დასაქმება. აქ უფრო მეტად კერძო სექტორი უნდა გავითვალისწინოთ, ეს ალბათ ყველაზე მეტად სოფლის მეურნეობის სფეროში არის შესაძლებელი.

ექსპერტები თვლიან, რომ ადგილობრივი მნიშვნელობის საწარმოების შექმნა, სოფლის მეურნეობის პროგრამების შემუშავება და ინვესტიციების მოზიდვა განაპირობებს სამუშაო ადგილებს და მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას. სენაკის მუნიციპალიტეტის გეოგრაფიული მდებარეობა და ბუნებრივი რესურსები იძლევა იმის საშუალებას, რომ სენაკი გახდეს ტურისტული ცენტრი. ასევე აღდგეს, როგორც ბალნეოლოგიური კურორტი. არის ამ მიმართულებით ინვესტიციების დაინტერესება, ხოლო თვითმმართველობის მხრიდან აქტიური ჩართვით შესაძლებელი გახდება ინვესტიციებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა.

საინტერესო იყო წარმოდგენილი ხედვები ადგილზე გენდერული პოლიტიკის ხელშეწყობის მიმართულებით, რომელსაც კვლევის მონაწილეები სენაკის გენდერული საკონსულტაციო საბჭოს დამსახურებად თვლიან. ექსპერტების აზრით, აუცილებლად უნდა გაგრძელდეს გენდერული ბიუჯეტირების, ზოგადად გენდერული განათლების კუთხით მუშაობა, რათა მოხდეს ყველა მოწყვლადი ჯგუფის ჩართვა და მათთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა. *„გენდერული ბიუჯეტი ადგილზე გენდერულად მგრძნობიარე პოლიტიკის დამკვიდრების ერთ-ერთ მომენტად შეიძლება დასახელდეს, წლევიანდელ ბიუჯეტში გათვალისწინებულია ფულადი დახმარება ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთათვის“.*

ძალიან მნიშვნელოვან საკითხად იქნა მიჩნეული ოჯახში ძალადობის პროფილაქტიკა - აქ ფონდ „სოხუმთან“ თანამშრომლობით განხორციელებულ

პროექტებს აღნიშნავენ. „უნდა აღინიშნოს, რომ თემებში ნაკლები ინფორმაციაა ამ მიმართულებით. არის რაღაც წინგადადგმული ნაბიჯები, თუმცა არასაკმარისია. კარგი იქნება, თუ ამ მხრივ მეტი აქტიურობა იქნება, მეტი თანამშრომლობა ხელისუფლებას, საზოგადოებასა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის, მეტი ინფორმირებულობა, რომ ეფექტურად განხორციელდეს ოჯახში ძალადობის პრევენცია“.

რეკომენდაციები

- მუნიციპალიტეტების განვითარების გენერალური გეგმის შემუშავება
- იშემიით დაავადებულ პაციენტებზე მედიკამენტების თანადაფინანსება სოციალური სტატუსის მიუხედავად
- შშმ პირთა შინ მოვლის პროგრამის ამოქმედება, მათი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური მხარდაჭერისათვის. შშმ პირთა დასაქმების და საზოგადოებაში ინტეგრირების პროგრამების მხარდაჭერა
- არსებობს ადგილობრივ ბიუჯეტში ახალგაზრდების სტაჟირების პროგრამის გათვალისწინების აუცილებლობა, რათა მოხდეს ახალი კადრების მოზიდვა
- სენაკი გახდეს ტურისტული ცენტრი. ასევე აღდგეს, როგორც ბალნეოლოგიური კურორტი. არის ამ მიმართულებით ინვესტორების დაინტერესება
- საბავშვო ბაღის პედაგოგებისა და ტექნიკური პერსონალისათვის ხელფასების მომატების საკითხის განხილვა
- საბიუჯეტო პროგრამების მომზადებისას მოქალაქეთა ჯგუფების, დარგის სპეციალისტების მაქსიმალური ჩართვა
- მაღალი აკადემიური მოსწრების ახალგაზრდების წახალისება ადგილობრივი პროგრამებით. ახალგაზრდების სტაჟირების პროგრამების ამოქმედება
- სოფლის კრებების პრაქტიკის გაუმჯობესება და მის მუშაობაში ქალთა ჯგუფების აქტიური ჩართვა